

ifjú kollégák és a tanítványok körében! Ők azok, akik legjobban rászorulnak a mainstreamtől különböző megközelítések, álláspontok, elemzések ismeretére. Ehhez Csaba László könyvének kívül csak kevés muni-
ciót kaphatnak magyar nyelven, és főképp nem

az európai közgazdaságtan színvonalához mérhetően.

Szabó Katalin,

a Budapesti Corvinus Egyetem egyetemi tanára
E-mail: katalin.szabo@uni-corvinus.hu

Folyóiratszemle

Massej, D. S. – Durand, J. – Pren, K. A.:

Az Egyesült Államokba irányuló illegális migráció jellemzése

(Explaining Undocumented Migration to the U.S.) – *International Migration Review*. 2014. Vol. 48. Issue 4. pp. 1028–1061.

A cikk alapfelvetése, hogy a Mexikóból az Egyesült Államokba irányuló illegális migráció egyenlege nulla vagy negatív előjelű, és a tiltott határátlépés miatti elfogások száma az 1970 óta mért legalacsonyabb szinten van, de a Közép-Amerikából érkező illegális bevándorlók és az elfogások száma növekvő tendenciát mutat.

A szerzők célja, hogy az MMP¹ és a LAMP² adatait felhasználva magyarázatot találjanak a Mexikóból és Latin-Amerikából az Egyesült Államokba irányuló migrációban rejlő ellentétes folyamatokra. Először a két régióból kiinduló elvándorlás történetét jellemzik, majd a rendelkezésre álló adatok segítségével megpróbálják modellezni a migrációban résztvevők döntéseit négy meghatározó esemény alapján: az első illegális beutazás az Egyesült Államokba, az első útból

visszatérés a származási országba, a következő illegális beutazás az Egyesült Államokba, és végül a visszatérés ebből az illegális útból a származási országba.

Az Egyesült Államokba irányuló illegális migráció növekedésének kezdetei 1965-ig vezethetők vissza, amikor a célország kormánya megszigorította a legális beutazás lehetőségét. A korábbi években mintegy évi 500 ezer mexikói szezonális munkavállaló, ún. „bracero” lépett be az Egyesült Államokba. Ezekre az évekre a mexikóiak cirkuláris migrációja volt jellemző, ugyanis visszavándorlásuk elérte a Mexikóból bevándorlók összes számának 20 százalékát.

A becslések szerint az 1970 előtt érkezett legális mexikói migránsok 56 százaléka tért vissza hazájába 1979-cel bezárólag. A „bracero-program” során Mexikóból az Egyesült Államokba tömeges vándorlás valósult meg, és így kiterjedt, erre szakosodott hálózatok jöttek létre. Az Egyesült Államok migrációs politikájának szigorítása nem vetett gátat a mexikóiak bevándorlásának, hiszen ezek a hálózatok addigra már jól működtek, és a gazdasági szükségszerűség is erős volt Mexikóban.

Az Egyesült Államokban 1965 után egyre erősödő illegális migráció túlnyomórészt cirkuláris jellegű volt, így csak lassan növekedett az engedély nélküli bevándorlók száma, 1986-ra 3,2 millió főt tett ki. Ekkor a kongresszus elfo-

¹ MMP (Mexican Migration Project): Mexikói Migrációs Projekt.

² LAMP (Latin American Migration Project): Latin-amerikai Migrációs Projekt.

gadta a bevándorlást ellenőrző törvényt, amely két, az illegális migránsokat legalizáló intézkedést is tartalmazott, akiknek száma 1988-ra 1,9 millió főre csökkent, ám két évvel később drasztikusan 3,4 millió főre növekedett.

Az 1986-os törvény azonban nemcsak az illegális migránsok legalizálását jelentette, hanem egyben az amerikai-mexikói határ szigorúbb ellenőrzésének kezdetét is, illetve ugyanekkor vezették be az illegális munkásokat foglalkoztatók szigorúbb ellenőrzését és büntetését. Ahogy szigorodott a határ ellenőrzése, úgy csökkent a cirkuláris migráció nagyságrendje a két ország között.

Ezek a lépések gátat szabtak a cirkuláris migrációnak, hiszen azok, akik már egyszer megkockáztatták az engedély nélküli határátlépést, nem tértek vissza Mexikóba, inkább maradtak az Egyesült Államokban. Ezt a jelenséget a szakirodalom „kalitkaeffektusnak” hívja.

Mindezek hatására 2001-re az Egyesült Államokban tartózkodó illegális migránsok száma elérte a 9,4 millió főt, 2008-ban pedig 12 millió fő körül tetőzött, majd az ezt követő években 11 millió fő körül állapodott meg.

A cikk megállapítása szerint az Egyesült Államokban tartózkodó illegális migránsok számának 60 százaléka Mexikóból, 15 százaléka Közép-Amerikából, 5 százaléka pedig más latin-amerikai országból, illetve a Karib-térségből származik.

A Közép-Amerikából érkező illegális migráció kezdete 1979-re tehető, amikor az Egyesült Államok kormánya beavatkozott a nicaraguai polgárháborúba, illetve ezzel összefüggésben támogatta a guatemalai, el salvadori és hondurasi jobboldali kormányokat.

Bár a nicaraguai migránsok a mexikóiakhoz és a latin-amerikaiakhoz hasonlóan illegálisan lépték át a határt, számukra az Egyesült Államok kormánya könnyebben biztosította a legális letelepedés lehetőségét, mint a többi közép-amerikai bevándorlónak.

A tanulmányban szereplő elemzéshez az adatok az MMP-ből és a LAMP-ből származnak. Az MMP 1987 óta gyűjt reprezentatív mintákat Mexikó-szerte, a cikk születésének idején 134 faluban 20 mexikói államban végeztek felmérést, amelynek során 22 479 háztartásról szereztek információt. A reprezentatív mintát szocio-ökonómiai és demográfiai összetételüket tekintve úgy választották ki, hogy a mexikói társadalom széles rétegei kerüljenek bele.

A LAMP-ot 1998-ban indították útjára annak érdekében, hogy az MMP tapasztalatait kiterjesszék Közép-Amerikára is; napjainkig tizenegy országban végeztek felmérést a projekt keretében, amelynek eredményeképpen Közép-Amerikából 3 986 háztartásról rendelkeznek információval.

A kérdezőbiztosok a néprajzkutatás és a survey módszer során alkalmazott eljárásokat ötvözték azért, hogy adatot gyűjtsenek a családfőről, a házastársáról, a család gyermekkorú tagjairól és minden egyéb családtagról. Az Egyesült Államokban élő migráns rokonokat családtagként vették számításba, ha a terveik között szerepelt a hazatelepülés.

A felmérés során a kérdezőbiztosok alapvető társadalmi, gazdasági és demográfiai adatokat gyűjtöttek a háztartástagokról, a kérdések – többek között – a migráns jogi státusára, valamint az Egyesült Államokba tartó első és legutolsó útjára vonatkoztak. Illegális migránsoknak azokat tekintették, akik engedély nélkül lépték át a határt, vagy vízummal, de túltartózkodtak, illetve „feketemunkát” vállaltak.

Minden házastársat megkérdeztek a teljes migrációs háttéréről, ezen túlmenően a háztartásfőnek a határátlépésük történetéről és a legutóbbi határátlépés során tapasztaltokról.

A háztartásfők élettörténete alapján a kutatók kiszámolták az első és következő illegális határátkelési kísérlet eszmei valószínűségét

az adott társadalomban: az összes (első/következő³) megfigyelt tiltott határátlépés számát elosztották azon személyek számával, akik veszélyeztetettek abban, hogy az illegális migrációt választják az adott évben. A következő engedély nélküli határátlépés eszmei valószínűségét is meghatározták: ehhez az illegális migránsokat nyomon követték az első útjuk időpontjától a következő határátlépés (az első útból való visszatérés után) vagy a kutatás időpontjáig.

Az Egyesült Államokból való visszavándorlás lehetőségét úgy számították, hogy azon illegális migránsok számát, akik visszatértek az elmúlt 12 hónapban, elosztották az egy évvel korábbi, sikeres, Egyesült Államokba irányuló, nem engedélyezett határátlépések számával.

A szerzők a migrációra való hajlandóságot társadalmi és gazdasági szempontok alapján meghozott döntésként kezelik. Gazdasági indíttatásról abban az esetben beszélhetünk, ha az egyén például jövedelemmaximalizálás céljából vándorol el.

Társadalmi szempontokat mérlegelve az emberek azért keresnek maguknak új hazát, mert például a családjukat szeretnék egyesíteni; és a migráció során szerzett társadalmi tőkét annak érdekében érvényesítik, hogy kapcsolatot építsenek a lakhatási lehetőségek felderítése, illetve a munkaerőpiacra való bejutás érdekében.

A kutatók felállítottak egy független változóból álló listát, amelyek a migrációban és a visszatérésben együttesen szerepet játszanak. A migrációra – alapvetően – mint egy gazdasági vállalkozásra tekintenek, ezért eltérő annak a valószínűsége – azon változók⁴ alap-

ján, amelyek befolyásolják a kereseti lehetőséget –, hogy az egyes személyek illegálisan útnak indulnak.

A migrációt leíró modellek a leggyakrabban demográfiai mutatók (életkor, nem, családi állapot, a háztartás összetétele, illetve az egyén személyes élet- és munkatapasztalata).

A személyes adottságokon és tapasztalaton túlmenően az illegális kivándorlás valószínűségének vannak külső befolyásoló tényezői is, mint például a munkaerő-szükséglet mértéke, vagy a legális beutazási módok hozzáférhetőségének egyszerűsége a célországban. A kutatók az illegális beutazás lehetőségének vizsgálatakor figyelembe vették a határ-ellenőrzés minőségét is (hány fő vesz részt a határ ellenőrzésében, és mennyi időt töltenek ezzel a feladattal). A kibocsátó ország esetében az illegális migráció valószínűségének mérésekor meghatározták a származási országban a természetes népességnövekedést, a bruttó hazai termék változását, továbbá a közbiztonság helyzetét. Mexikó esetében ez utóbbi mérésére egy mutatót vezettek be, ami az ezer főre jutó gyilkosságok számát mutatja meg. Ebben az országban az erőszakos bűncselekmények száma mindig magas volt, ám *Felipe Calderón* elnök hatalomra kerülése után jelentősen növekedett, mert az elnök háborút indított a drokartellek ellen, és ennek sok civil áldozata is volt.

Közép-Amerikában viszonylag alacsony szinten mozgott az erőszakos bűncselekmények száma, de az 1979 és 1989 közötti időszakban számottevően emelkedett a helyi polgárháborúk következtében.

A cikk legfontosabb megállapítása szerint a Mexikóból induló illegális elvándorlást leginkább az Egyesült Államokra jellemző munkaerő-szükséglet és a már ott élő migránsokkal kialakított hálózatjellegű kapcsolatok határozzák meg, még a szigorodó beutazási politika ellenére is.

³ Az elsőt követő következő illegális határátlépési tapasztalat.

⁴ Például demográfiai háttér, humán erőforrás (munkatapasztalat, képzettség), társadalmi kapcsolat (családtagok, barátok kapcsolatai az Egyesült Államokban).

Egy korábbi illegális migrációs tapasztalat után a következő engedély nélküli beutazás valószínűségét is elsősorban a célországban jelentkező munkaerő-szükséglet, a bevándorlókat érintő társadalmi háló, illetve az a tényező befolyásolja, hogy a migráns addigi élete során hány alkalommal vándorolt el.

Az említett tényezőkön túlmenően meghatározó az is, hogy éppen milyen viszonyok uralkodnak Mexikóban. Természetesen gazdasági növekedés esetén csökken az illegális migráció valószínűsége, míg a gazdaság gyengébb teljesítésekor az erőszakos bűncselekmények – és ezzel párhuzamosan az engedély nélküli elvándorlók – száma gyarapszik.

A szigorodó határőrizet és a keményebb fellépés nem csökkenti az engedély nélküli határátlépési kedvet, és az első befejezett illegális migrációt is csak viszonylag kis mértékben befolyásolja. A kutatók arra keresték a választ, hogy mi okozhatja ezt. Ennek érdekében felállítottak egy modellt, amellyel a migráció valószínűségét határozták meg. Az alkalmazott változók a következők voltak: a foglalkoztatottság szintjének éves növekedése az Egyesült Államokban, a bruttó hazai termék növekedése Mexikóban, valamint azon családfelek átlagos életkora, akik feltételezhetően elhagyják Mexikót illegális munkavállalás miatt. A többi változó értékét átlagos értékükön konstansnak tekintették.

A modell lefuttatása után arra a következtetésre jutottak, hogy a határ mindkét oldalán elsősorban a gazdasági tényezők befolyásolták a leginkább azt, hogy az illegális migrációs hajlandóság realizálódik-e, és ez valószínűleg így fog maradni a későbbiekben is.

Az engedély nélküli elvándorlásra való hajlandóság csökkenése sokkal inkább összefüggésben van a háztartásfelek átlagéletkorának növekedésével az első megvalósult illegális migráció idején. Mexikóban a növekvő átlagéletkor természetes demográfiai folyamatokra

vezethető vissza és arra, hogy a munkaképes korú fiatal férfi lakosság jelentős hányada már elhagyta az országot.

A szerzők kihangsúlyozzák, hogy a modell alapján a Mexikóból az Egyesült Államokba irányuló illegális migráció valószínűsége egyáltalán nem áll összefüggésben a határelenőrzéseknél bevezetett szigorításokkal, hanem sokkal inkább kapcsolható Mexikó előregedő társadalmához.

Az előbbieken vázolt folyamatok Mexikóra nézve igazak, ám Közép-Amerika továbbra is jelentős migrációs nyomást fog jelenteni az Egyesült Államok irányába, amelynek kiváltó okai között elsősorban az ezekre az országokra jellemző rossz közbiztonság áll. Az első megvalósult illegális migrációból való visszatérés esélye a közép-amerikai országokból származó migránsok között alacsony, mivel a származási országokban továbbra is a közbiztonságot veszélyeztető állapotok uralkodnak.

A Közép-Amerikából kiinduló migrációra különösen erős hatással van annak társadalmi beágyazottsága, ezek alapján feltételezhető, hogy a jelenleg az Egyesült Államokban tartózkodó illegális migránsok családtagjai, gyermekei, barátai továbbra is biztosítani fogják a bevándorlók utánpótlását.

Közép-Amerikából az Egyesült Államok irányába tartó illegális migrációról elmondható, hogy kiváltó okai közé a kezdeti szakaszban – az 1970-es évek második felében és az 1980-as évek elején – a térségben uralkodó polgárháborús viszonyok tartoztak, ám a későbbiekben erősebbé vált az illegális migrációnak a társadalmi beágyazottsága.

A cikk megállapítja, hogy mivel Mexikóban már lezajlott a termékenységi folyamatok átalakulása, ezért nem várható a közeljövőben az innen kiinduló migráció átstrukturálódása, ám Közép-Amerikából az elvándorlás minden bizonnyal továbbra is erőteljesebb marad,

hiszen az erre való hajlandóság csak növekedni fog – minél tovább vannak a családtagok egymástól távol, annál inkább.

A külföldön eltöltött évek elősegítik a többi családtag útjának megvalósításához szükséges tőke felhalmozását.

A szerzők hangsúlyozzák, hogy fontosak a többféle módszerrel végzett kutatások, amelyek kvalitatív eljárásokkal megfelelő kvantitatív adatokat szolgáltatnak olyan nehezen tanulmányozható területekről, mint amilyen az illegális migráció.

Urbán Ferenc,

a KSH vezető tanácsosa

E-mail: Ferenc.Urban@ksh.hu

Rink, A. – Seiwert, I. – Opfermann, R.:

A németországi vállalkozásdemográfia módszere és eredményei, 2005–2010

(Unternehmensdemografie: Methodischer Ansatz und Ergebnisse 2005 bis 2010.) – *Wirtschaft und Statistik*. Juni 2013. pp. 422–439.

A tanulmány letölthető:

https://www.destatis.de/DE/Publikationen/WirtschaftStatistik/UnternehmenGewerbeanzeigen/Unternehmensdemografie_62013.pdf?__blob=publicationFile

A vállalkozásdemográfia adatai (az alapítás és a felszámolás, a működés időtartama, valamint a foglalkoztatás) a nemzetgazdaság szerkezetének változásait, a koncentráció mértékét, a versenyhelyzetet, az innovációra alapozott vállalatok részesedését fontosabb gazdasági ágazatok szerint mutatják be. A szerzők a 2005 és 2010 között alapított és megszűnt németországi gazdálkodóegységek mennyiségi adatait a vállalkozásdemográfia európai módszertana segítségével elemzik; az adatforrásokat, a feldolgozási folyamatok lényeges tényezőit ismertetik, és nemzetközi összehasonlítást is közölnek.

Németország statisztikai hivatalának munkatársai havi gyakorisággal veszik át a cégjegyzékek adatok változásait, ezekkel frissítik a gazdasági szervezetek regisztereit. A háztartások körében végzett mikrocenzus alapján állítják össze a nem jogi személyiségű gazdasági egységek (elsősorban az egyéni vállalkozások, szabadfoglalkozásúak) megalakulására és megszűnésére vonatkozó mutatósorozatot.

A céget alapító természetes személyek demográfiai alapadatai (életkoruk, nemük, családi állapotuk, állampolgárságuk, képzettségük) is megfelelő elemzési szempont lehet. Ezek az információk a szakmai szövetségek, köztisztviselők nyilvántartásaiból vehetők át.¹

Az újonnan alapított vállalat ágazati besorolása az alapján történik, hogy az alapító bejegyzésekor minként határozta meg tevékenységi tervét. A későbbi, tényleges gazdasági tevékenységek sok esetben eltérnek a szándékoltól. Az alapításkor közölt legnagyobb teljesítményű ágazat az évek során módosulhat, újonnan induló gazdasági tevékenységek is előfordulhatnak. A szabadfoglalkozásúak jövedelemszerző tevékenységeinek adatai hiányosak az induló és a megszüntetett vállalkozások nagy részénél.

A vállalkozásdemográfia keretsokaságának nyilvántartásához az adminisztratív adatok elsősorban a forgalmi adók és a társadalombiztosítás nyilvántartásaiból, valamint a pénzügyi intézetek vállalati tranzakcióit figyelembe véve érhetők el. Ennek köszönhetően csökkennek a gazdálkodó egységek adatszolgáltatói terhei.

¹ Jogszály alapján mentesülnek a cégbejegyzés alól a szabadfoglalkozásúak (például az orvosok, az ügyvédek, a közjegyzők, az adószakértők, a könyvvizsgálók, a szerzői munkát végzők); továbbá meghatározott mezőgazdasági tevékenységet folytató (halász, erdész, kertész, szőlőt művelő és egyéb östermelő foglalkozású) vállalkozásnak sem kell az alapítást bejelenteni. Nincs bejelentési kötelezettsége az új vállalkotásnak, ha a saját vagyont (például ingatlanját) hasznosítja.